

Duger kristen etik?
av Jan Tullberg

Manuskript snarlikt artikel publicerad i

Barometern
Den 27 juni 1995

Duger kristen etik?

av Jan Tullberg

Finns det en klar kristen uppfattning om hur människor skall värderas? Många påstår det och att den uppfattningen inte bara är fundamental för den troende minoriteten, utan något som präglar hela vår kultur. Även ateister har anledning att vara både tacksamma och högaktningfulla. Vårt samhälle vilar på en fast kristen-humanistisk grund vare sig man på Alf Svenssons inrådan skriver in det i skolans läroplan eller ej.

De flesta kristna tror förmodligen att en person bedöms mer positivt av Gud om han ger pengar till Röda korset och är fredlig än om han stjälar och slår sin fru. Den som lever enligt Guds budord är bättre än den som bryter mot dem och det finns en överensstämmelse mellan Guds normer och samhällets.

Det finns dock också en annan ståndpunkt som hävdar att de sista skola bli de första. Det kan mycket väl bli den hustrumisshandlande skattesmitaren som hamnar bland de vita fåren på den yttersta dagen. Som Luther hävdade: ”Goda gärningar gör inte en god man, men en god man gör goda gärningar. Onda gärningar gör inte en ond man, men en ond man gör onda gärningar” De goda handlingarna väger alltså inte så tungt, utan Guds nåd tillfaller i hög utsträckning de ringaktade syndarna från samhällets baksida.

En tredje uppfattning som också framförs med stort eftertryck är påståendet att alla människor är lika mycket värda. Gud förlåter oss våra brister vare sig vi känner avund mot andra eller har slagit ihjäl dem. Ingen är felfri och skillnaderna mellan brister och grava brott försvinner kanske i det gudomliga perspektivet.

Till dessa tre uppfattningar kommer en fjärde: ”Herrens vägar äro outgrundliga”, dvs det finns inte ens möjlighet att säga att en av de tre första åsikterna är sann. Vad har då egentligen sagts?

Om jag dristar mig till en profan parallell så går tanken till en tipsexpert som börjar sin analys med att tala väl för hemmalagets härliga laganda och goda spelmoral. Det blir definitivt en etta. Men utfallet kan också bli det motsatta, bortalagets brutala spel och egotrippade stjärnor kanske ändå triumferar. Det blir säkerligen en tvåa. Men vid närmare eftertanke är det två lag med både styrkor och svagheter och när allt vägs ihop så är det rimligt att det slutar oavgjort. Vi bör sätta ett kryss. Slutligen rundar tipsexperten av med att säga att bollen är rund och vi försjunkar i tankar över den initierade vägledning vi fått.

De kristna råden blir utan auktoritet om Guds bedömning av människor är både tvetydig och osäker. Som vi vet hindrar dock inte en fundamental svaghet vare sig tipsexperten eller prästen från att komma med många goda råd.

Vad som främst ekar falskt är lika-värde-pratet. Predikanten tror ju rimligtvis på en rad dygder, men så garderar han sig med en neutralitet som borde slå undan benen på hans agitation. Varför tala för ett x-resultat när man är övertygad om de egna dygdernas förträfflighet? Vad är syftet med en åsikt som ”alla människor har lika värde”? Jag har svårt att se något annat skäl än att det kan vara ett tilltalande argument för de många syndarna. Andra som hör dessa jämlika budskap kan påverkas till en mer välvillig inställning till syndaren trots att han burit sig illa åt; ”Vi är ju alla människor”. Den som ligger på minus kan åter komma till noll - och det är ju ingen ointressant effekt.

Det som är lite unikt för kristendomen är garderingen med tvåa, hemmalaget förlorar. Varje politisk agitator har den totala katastrofen som ett alternativ, men det utfaller bara om man inte följer de föreslagna råden. Lyckas man hålla blodet rent och klassen enad så är segern i hamn. Islam följer också den linjen med en paradigaranti för den som dör i det heliga kriget, så kristendomens låga garantiutfästelser är ett undantag. Det som ger en förklaring till detta är skuldens centrala betydelse. Genom att hålla helvetets portar öppna också för den gode kristne, så kan han inte slå sig till ro, utan ett litet fel kan vis a sig fatalt. De höga kraven gör att alla är syndare i någon mån och osäkerheten gör att varje extra insats kan vara avgörande. Oro och rädsla är starka motivationsfaktorer.

Många förhållningsregler baserade på den högaktade kristna människosynen - som motstånd mot preventivmedel och aborter - ifrågasätts också av många kristna. De flesta socialistiska förhållningsregler om hur man skapar ett lyckligt samhälle har förlorat det mesta av sin lyster. Sådana mer konkreta regler kritiseras ofta i debatten, men också övergripande värderingar bör diskuteras. Diffusa honnörsord som människokärlek och solidaritet lever vidare under allmän vördnad.

Har då den ihärdiga propagandan för oegennyttiga och självupppoffrande handlingar haft en positiv samhällseffekt? Det förefaller trots moralisternas försäkringar som föga troligt. Framsteg har byggt på strävsamt arbete i människors egenintresse och samarbete till ömsesidig fördel - inte på späkningar, upppoffringar och martyrskap.

Genom att hänvisa till sina motstridiga utsagor om Guds domar så kan de kristna moralisterna också hävda en ödmjuk värderativism. Ingen bör väl föregripa den Store Domaren? De kan hävda att hans normativa regler är generellt bra, och skulle de leda fel så benådar Gud på ett vist och kärleksfullt sätt. Eftersom moralen ytterst är så flexibel kan den väl egentligen inte vara fel? Den är ju helgarderad.